

TOERTOCHT GROENE HART (ca 159 km)

Deze route is uitgezet in het Groene Hart. De route loopt door het laagveenlandschap in West-Nederland. Verspreid in West- en Noord-Nederland (in delen van Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Overijssel, Friesland en Groningen) liggen laagveengebieden. Veenvorming in laagveengebieden is een gevolg van de zeespiegelstijging na de laatste ijstijd. Er werd steeds meer zand op de kust afgezet, waardoor er strandwallen ontstonden. Achter de strandwallen begon zich in een slecht ontwaterd milieu veen te vormen.

In laagveengebieden komt grondwater aan het oppervlak (kwel), dat de moerassige omstandigheden creëert die nodig zijn voor veenvorming. Grondwater bevat relatief veel voedingsstoffen en laagveenmoerassen herbergen daarom diverse plantengemeenschappen.

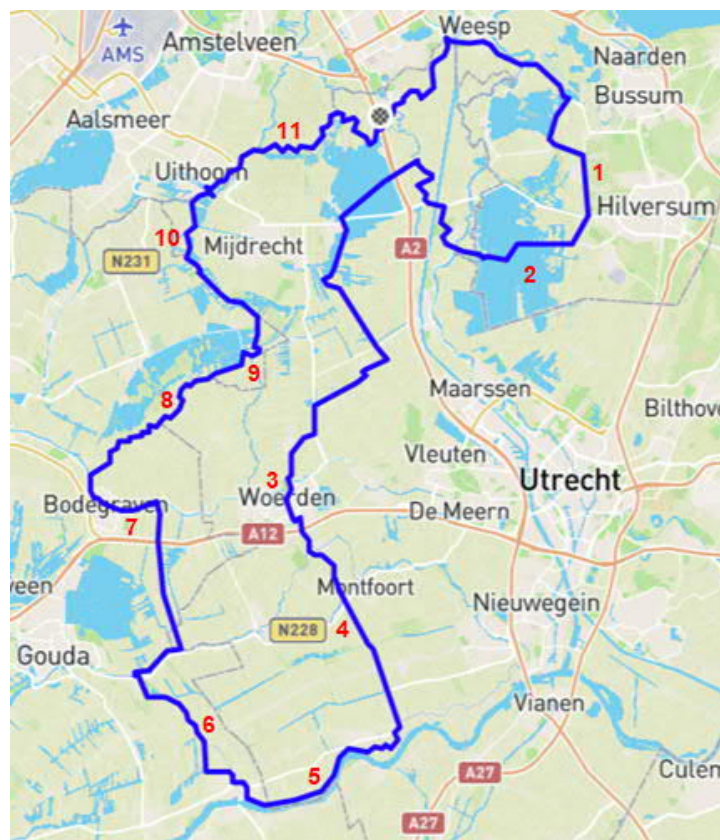
De meeste Nederlandse laagveenmoerassen groeiden gestaag door tot aan de middeleeuwen. Er konden zich veenpakketten tot tien meter dikte vormen. Rond 1000 na Christus begonnen de bewoners van ons land grote stukken laagveen te ontginnen ten behoeve van akkerbouw en veeteelt. Er werden sloten gegraven om het veen te ontwateren. Het zure water, een efficiënt conserveringsmiddel dat het veen eeuwen goed had gehouden, vloeide weg met als gevolg dat het veen begon te oxideren (= rotten) en ging inklinken. Was het land eerst geschikt voor akkerbouw, het werd door daling steeds vochtiger en op den duur was het alleen nog maar geschikt als grasland voor vee.

In laagveengebieden ontstonden weg- en dijkdorpen langs wegen en dijken die als ontginningsbasis fungeerden, met langwerpige percelen (strokenverkaveling).

De toertocht begint en eindigt op de parkeerplaats bij Abcoude (A2 afrit 3 Abcoude).

Op het routekaartje zijn 11 rode cijfers aangebracht die corresponderen met onderstaande stukjes tekst over en afbeeldingen van landschappelijke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden.

Let op: De Lekdijk tussen Lopik en Schoonhoven is in de periode 1 maart t/m 31 oktober in de weekenden afgesloten voor motoren.

schaal 1:400.000

Bezienswaardigheden en wetenswaardigheden

1 's-Graveland: Huis de Trompenburgh	7 Fort Wierickerschans bij Bodegraven
2 Loosdrechtse- en Vinkeveense Plassen	8 Watertoren De Meije
3 Vestingstad Woerden	9 Woerdense Verlaat
4 Cope-ontginningen	10 De Kromme Mijdrecht
5 De Bol	11 De Ronde Hoep
6 De Vlist	

In dit pdf-routebestand zijn uitsluitend de vijf vetgedrukte landschap-specifieke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden opgenomen. Voor de overige bezienswaardigheden en wetenswaardigheden zal het boek 'HET NEDERLANDSE LANDSCHAP VANAF DE MOTOR OF VANUIT DE AUTO' moeten worden geraadpleegd.

2 LOOSDRECHTSE- EN VINKEVEENSE PLASSEN

Al in de middeleeuwen werd in het Hollands-Utrechtse veengebied turf gewonnen om te dienen als brandstof. Vanaf de 16e eeuw was turf naast hout de belangrijkste brandstof. Vooral de steden die voor hun groeiende nijverheid energie nodig hadden, waren grote afnemers.

In eerste instantie werd turf gestoken van de hoger gelegen veenkussens. Rond 1530 was het delven van turf zover gevorderd dat op veel plaatsen het grondwaterniveau werd bereikt. Vanaf dat moment werd er steeds vaker turf gebaggerd: het slagturven. Met baggerbeugels, een soort schepnet met lange stok, werd het natte veen van onder het wateroppervlak weggehaald.

Het weggebaggerde veen werd op uitgespaarde stroken land (legakkers of zetwallen) te drogen gelegd en tot turven versneden. Nadat de hele veenlaag was weggebaggerd, bleven er langgerekte plassen (petgaten of trekplassen) achter, die verder waardeloos waren.

Om aan de groeiende brandstofbehoefte te voldoen, moest men steeds grotere stukken grond afgraven. De legakkers werden steeds smaller, de petgaten steeds breder en dieper. Daardoor kon het gebeuren dat bij storm de legakkers door het water werden weggeslagen zodat er verveningsplassen ontstonden. Op die manier zijn ook de Loosdrechtse- en Vinkeveense Plassen ontstaan.

LOOSDRECHTSE PLASSEN: LEGAKKERS EN PETGATEN

In de loop der tijd is een aantal verveningsplassen drooggemaakt en ingepolderd, waarbij de onderliggende zeeklei op de bodem aan het daglicht kwam. Daar waar op de bodem een afsluitende mariene kleilaag ontbreekt en het restveen direct op de pleistocene zandondergrond ligt, had droogmaking geen zin. Vanwege de sterke kwel konden deze plassen (o.a. de Loosdrechtse- en Vinkeveense Plassen) niet worden drooggemalen.

4 COPE-ONTGINNINGEN

De cope-ontginningen (met plaatsnamen die eindigen op -koop, -kop of -cop) stammen uit de 12e en 13e eeuw. Het onontgonnen gebied werd volgens een vaste maatvoering door de grondeigenaren uitgegeven, waarna deze gronden door een zogenaamde coper in kavels werden verdeeld onder kolonisten die de gebieden vervolgens ontgonnen. De cope-ontginningen waren strak geregisseerde ondernemingen waarbij werd gewerkt in ontginningsblokken die in één keer als collectief werden aangepakt. Voor de uitvoering werd een beroep gedaan op onvrije boeren en kolonisten, die als tegenprestatie het door hen ontgonnen perceel, de hoeve, in vrije eigendom kregen. Dit werd vastgelegd in een overeenkomst met wederzijdse rechten en plichten tussen ontginners en grondeigenaren: de cope.

De ontginners groeven parallelle sloten om het water af te voeren. Langs de achterzijde werd een dwarsloot of achterkade aangelegd om te voorkomen dat water van het hoger liggende onontgonnen veengebied op het ontgonnen land voor problemen zou zorgen.

Doorgaans kregen ontginningsblokken een vaste diepte van 6 voorlingen (ca 1.250 m). Door op een afstand van 30 roeden (ca 110 m) parallelle ontwateringssloten te graven, ontstonden hoeves van 16 morgen (ca 14 ha), een agrarisch bedrijf waarvan een gezin goed kon leven.

Rondom de ontginningsblokken werden vaak houtkades opgeworpen. Houtkades zijn waterkeringen in het veenweidegebied die in de eerste plaats werden aangelegd als begrenzing van ontginningen en om water uit omringende dorpsgebieden te weren. Maar ze kregen ook een betekenis vanwege de productie van geriefhout (in en rond het huis gebruikt hakhout).

Het veengebied is een open landschap, langs de sloten vinden we op veel plaatsen knotwilgen. In de regel blijven opgaande bomen beperkt tot boerenerven, wegbermen, houtkades en geriefbosjes.

HOUTKADE BIJ MONTFOORT

6 LANGS DE VLIST

Het veenriviertje de Vlist vormt de grens tussen de Krimpenerwaard en de Lopikerwaard.

Een waard is een oude naam voor een door waterlopen omsloten vlak landschap. In het waardengebied, het overgangsgebied van rivierklei naar zeeklei, zijn er grote geleidelijk afhellende kommen met aan de oppervlakte veen of een dunne laag klei op veen. Vanwege de natte bodem zijn de komgronden alleen bruikbaar als grasland voor vee.

De Vlist loopt van Schoonhoven naar Haastrecht waar ze uitmondt in de Hollandsche IJssel. De Vlist werd gebruikt als boezem (tijdelijke opslagplaats voor overtollig polderwater) voor de polders rondom het riviertje, er stonden dan ook veel molens aan de oevers van de Vlist voor het verpompen van het water.

DE VLIST

10 DE KROMME MIJDRECHT

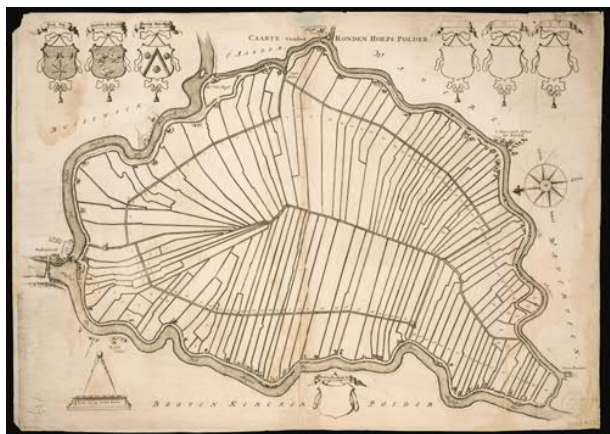

LANGS DE KROMME MIJDRECHT

De ondergrond van het gebied rondom de Kromme Mijdrecht bestaat uit mariene sedimenten, afgezet in een kweldermilieu. Nadat de invloed van de zee was verdwenen doordat de strandwallen aan de kust ongeveer 4.000 jaar geleden aaneengroeiden, verlandden de kreeksystemen en begon veengroei op gang te komen. De Kromme Mijdrecht is na de periode van veenontwikkeling als afwateringsstroom ontstaan.

In het gebied heeft ontwatering en gedeeltelijke vergraving van het veen plaatsgevonden. Als gevolg van inklinking van het omringende land ligt de huidige loop van de Kromme Mijdrecht ongeveer 1,5 tot 2 meter hoger in het landschap.

11 DE RONDE HOEP

CAERTE RONDE HOEPS POLDER (4^e Kwart 17^e Eeuw)

Polder de Ronde Hoep is een uniek voorbeeld van een historisch veenweidegebied.

Het gebied is tussen circa 1100 en 1300 ontgonnen door loodrecht vanaf de omringende, destijds lager gelegen veenstromen sloten te graven naar het midden van wat toen nog een dik pak laagveen was. Zo ontstond een bijzonder cultuurlandschap met een spinnenwebvormig slotenpatroon, een zgn. gérende (schuin toelopende) verkaveling.

Door het inklinken van het veen daalde de bodem en moest een ringdijk worden aangelegd.

Voor zover bekend is er in de Ronde Hoep geen turf gestoken omdat het veen teveel klei zou bevatten voor turf. Het land werd aanvankelijk gebruikt voor akkerbouw (graan), maar vanaf de 17e eeuw door inklinking van het veen vooral voor veeteelt.

De Ronde Hoep is aangewezen als noodoverloopgebied. Een noodoverloopgebied is een polder die bij extreem hoge waterstand onder water kan worden gezet, zodat er zo min mogelijk schade en overlast voor omwonenden is. Een noodoverloopgebied is hetzelfde als een calamiteitenberging en niet te verwarren met een waterberging. Een waterberging wordt geregeld ingezet en behoort tot het reguliere watersysteem om wateroverlast te voorkomen. De kans dat een noodoverloopgebied wordt ingezet is kleiner dan eens in de honderd jaar.